

g. dr. Vošnjak v svojem življenju! -- Prihodnji večer pa je bila njemu na čast glediška predstava, katere omenjamo še na drugem mestu. Gospod dr. Vošnjak se je ta dva večera, ki ju je prebil med nami, lahko prepričal, v kako dobrem spominu nam je, in vrnil se je v svojo domovino lahko z zavestjo, da je v sredini Slovenije, v beli Ljubljani, še mnogo src, ki čutijo odkritosrčne simpatije zanj.

J. S. Machar, češki pesnik, bo praznoval dne 29. t. m. svojo štiridesetletnico. V „rodoljubni“ češki družbi, pa tudi v krogu „priznanih“ čeških pesnikov se za ta jubilej seveda ne bodo mnogo zmenili, kajti Machar je vsled svojega političnega prepričanja kot realist-socijalist izključen iz srede „pravih“ narodnjakov. No, pa tudi on odklanja ponosno vsako skupnost ž njimi. — Razen „Magdalene“, o kateri je „Ljubljanski Zvon“ v svoji lanski 12. številki obširneje poročal, je napisal še več knjig poezij, med njimi nekaj zvezkov sonetov, nadalje tri knjige sijajno pisanih feljtonov in pa čudovito odkritosrčno „Konfesijo literata“. O Macharju prinesemo morda še letos posebno študijo, za sedaj pa opozarjamo čitatelje na članek: *Socijalni problem v Magdaleni*, priobčen v socijalni reviji „Naši Zapiski.“ Spis je jako inštruktiven ne samo o Magdaleni, temveč tudi o Macharju sploh.

K. S.

Nekrolog o Simonu Rutarju. Izvestija S.-Peterburgskega slavjanskago blagotvorniteljnago občestva so v oktobrskem broju 1. 1903. prinesla nekrolog S. Rutarju iz peresa G. I. (ljinskega), mladega ruskega slavista, ki je pred letom dni bival v Ljubljani in se tu seznanil tudi osebno z našim blagopokojnikom: „Pišuščij eti stroki imelz slučaj lično poznakomitjsja vs Ljubljanč sž pokojnimz učenymz vs janvarjě nynešnjago goda in ne mogz dostatočno podivitjsja jeho predannosti naučnymz interesamz i jeho gorjačemu slavjanskomu patriotizmu. Osobenno nastojčivo dokazyvalz prof. Rutarz važnostz dlja Slovencevz kulturnyh svjazej so Serbo-Horvatami, stranu kotoryz onz osnovateljno izučilz po ličnimz nabljudenijamz.“

Dr. —ič.

Valerija Marréné-Morzkowská †. Poljski narod je zopet izgubil eno svojih najboljših hčera; dne 11. okt. l. l. je umrla v 70. letu starosti ena največjih Poljakinj 19. stoletja, Valerija Marréné-Morzkowská, prvoboriteljica za svobodo misli v poljski književnosti. Rojena je bila l. 1833. v vasi Zboženni na Poljskem; oče ji je bil francoski general Jan Malleta de Granvilli, mati Adela Krasinska. Oče njen je prišel za časa Napoleonovih vojsk na Poljsko, kjer je našel drugo domovino in izpremenil svoje ime v Maletski. To poljsko-francosko pokoljenje je vplivalo tudi na značaj in delovanje umrle poljske pisateljice. Po očetu je podedovala francosko svobodnomiselnost, po materi vročo domovinsko ljubezen. Skrbno vzgojena doma, je nadaljevala svoje študije v Pultavah in v Krakovu, kjer se je bavila posebno s slikarstvom, književnostjo in zgodovino umetnosti. Šele 16 let stara se je omožila z Mihaelom Marzkowskim, po njegovi smrti drugič z Vladislavom Marrénéjem, ki ji je umrl l. 1898.

Pisateljvati je začela l. 1857. Njen prvi roman „Novi gladiator“, ki je izšel tega leta, ji je pridobil takoj simpatije čitateljev, dasi njena svobodnomiselnost ni ugajala nekaterim tesnosrčnim kritikom poljskim. Temu romanu je sledila daljša vrsta pripravljanih študij in potovanje v Italijo, kjer je ostala pisateljica daljšo dobo. Vtiski bivanja pod sinjim južnim nebom so se javljali tudi v njenih delih. Njena fantazija je prešla na bolj realna tla in se poglobljala v zagonetke socialnega življenja. Velik napredek se kaže v romanih „Jerzy“ 1864., „Augusta“ 1866., „Życie za życie“ 1867., „Muż Leony“ 1869., „Przeciwi wrodzie“, „Zofja“, „Mężowie i żony“ 1874., „Zasady i czyny“ 1878. in dr.

Kritik Vladyslav Prokesz pravi o njej: „Nenavadna žena je bila to! V njej se je izražal duh davnih časov, duh staropoljski, poln čuvstva in srčne toplote, ki je ogreval vso njeno okolico. Vzgojena v ovzdušju aristokratskega salona, v tradicijah konvencionalnih vezi, si je ohranila od tega samo formo, z duhom in mislijo pa se je osvobodila teh verig in postala boriteljica za idejo napredka in reforme.“

Salon Morzkowske v Kotzebuovi ulici v Varšavi je bil mnogo let najživejše središče duševnega in družabnega življenja; tu se je shajala znanstvena, literarna in umetniška Varšava. Stari veterani literature in mladi adepti, vse se je zbiralo okrog gostoljubne starke, ki je znala očarati srca vseh, ki so občevali z njo.

Glavni predmet njenemu razmotrivanju je zakonska ljubezen in medsebojno razmerje zakonskih v najrazličnejših fazah. Tu nastopa Morzkowska kakor pionirka ideje svobode, prostosti in neodvisnosti duha, ognjevito in strastno brani pravico in pogosto pozivlje pomoči krvavečim srcem, katera teže verige konvencionalnosti. Ni torej čuda, če je pisateljica pri tem naletela na vprašanje o zakonski ločitvi in da je s svojimi smelimi in odkritimi mislimi izzvala viharan odpor. Z vprašanjem o ločitvi je nastopila Morzkowska nekaj let preje nego francoski pisatelji. Konservativni del poljske družbe in literarne kritike je seveda radi tega besno napadal pisateljico.

Dasi morda Morzkowska ni dosegla talenta Elize Orzeszkove, vendar je postala njena najzvestejša sobojevnica in požrtvovalna boriteljica za svobodo mišljenja in delovanja.

V tej dobi, ko se je globoko potopila v tajnosti človeške duše, je gojila z velikim uspehom tudi psihologični roman. Najboljša dela te vrste so: „Bez rakunku“, „Blędne koła“, „Historya dwóch serc“, „Nemzys“, „Świat rzeźbiarz“ i. dr. Toda ne samo te, ampak sploh vse sodobne struje do poslednje faze realizma so se odsevale v veliki literarni delavnosti Morzkowske.

Novoimenovani profesor literature na Lvovskem vsučilišču, kritik v pravem pomenu besede, Piotr Chmielowski, trezen in skop s pohvalo, se izraža o Morzkowski z besedami, polnimi največjega priznanja. Med drugim pravi: „Nenavaden talent to, toda paradoksen, ki ima mnogo znamenitih lastnosti, a tudi mnogo slabosti Osnovna misel njenega romana je vedno dobra, tendenca plemenita in blažilna, izvršitev kaže vedno znake pravega talenta in jasne, izobražene misli.“

Te besede slovečega kritika veljajo najbolj o njenih realističnih romanih, med njimi: „Panna Felicja“, „Joziva Szymczak“, „Dziki Tomek“, „Czarna Maryś“ i. dr.

Poleg romanov je napisala tudi mnogo literarnih študij, obsežno delo o „Niemczewiczu“, o „Nieboské komedy“ o „Iridyonu“ i. t. d.

Med znanstvenimi njenimi spisi zasluži največ pozornosti: „Historya sztuki“ (umetosti). Tudi njena predavanja iz zgodovine književnosti so bila jako priljubljena, bilo je vedno navzočih zlasti mnogo poslušalk.

Poljski kritik Ješke-Choinski ji je posvetil nekrolog, v katerem jo dobro označuje kot psihologinjo in beletristinjo: „Ugasujoči romanticizem, bojujoči pozitivizem, francoska kri očetova, poljsko junaštvo žene, podedovano po materi, to so prvine njene pisateljske psihologije.“

Z Morzkowsko je izgubilo poljsko slovstvo neutrudno delavko, vneto častilko vsega krasnega in plemenitega.

Janko Pretnar.

„Iz slovenskih poetov.“ Pod tem naslovom je prinesla decembrska številka 1903 „Izvēstija St. Peterburgskago slavjanskago blagotvoriteljnago občestva“ tudi